

УДК 378.016:796(07)

Людмила Чалій

Сучасні підходи до складання моделей підготовки фахівців із фізичної культури*Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)*

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодення педагогічної науки неможливе без пошуку шляхів покращення освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Динамічні зміни українського суспільства не можуть не позначитися на формуванні молодого покоління, а тому потрібна швидка перебудова роботи всіх ланок системи освіти. Молодим фахівцям, які закінчують вищий навчальний заклад, доводиться працювати в умовах євроінтеграційної атмосфери, коли актуальними є позитивний імідж країни України, відповідність нашої освіти європейським стандартам, створення якісного внутрішнього та зовнішнього туризму й розв'язання проблем оздоровлення населення засобами фізичної культури та спорту.

У Національній доктрині розвитку фізичної культури й спорту зазначено: фізична культура як складова загальної культури, суспільними проявами якої виступають фізичне виховання та масовий спорт, є важливим чинником здорового способу життя, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля, формування гуманістичних цінностей і створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини. Як стверджує А. Довгань, розвиток освітньої галузі в Україні характеризується активними дослідженнями проблем якості середньої освіти, що, зі свого боку, потребує системних заходів із підвищення професійної підготовки педагогічних працівників [1]. У цьому аспекті особливо актуальна подальша розробка нових підходів до підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На необхідність пошуку нових підходів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури вказують численні вчені у своїх роботах, зокрема Є. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко, В. М. Платонов, Б. М. Шиян та ін. Серед науковців, котрі досліджують проблеми спортивно-оздоровчого туризму й краєзнавства, відзначаємо В. Д. Дегтяра, А. С. Ровного, О. Я. Булашева, А. П. Коноха, які досліджують проблематику професійної підготовки вчителя фізичного виховання зі спеціалізацією; В. М. Зігунова, І. С. Зігунової, В. І. Ганопольського, чий праці присвячено професійно-туристській підготовці у педагогічному університеті; Б. П. Пангелова, А. А. Пивовар, котрі розкривають туристсько-краєзнавчу роботу в закладах освіти; Л. Г. Заневську, яка досліджує рекреаційно-туристську діяльність фахівців із фізичного виховання; О. В. Колотуху, у чий праці вивчається система дитячо-юнацького туризму в Україні.

Результатами роботи багатьох науковців стали нові програми, підручники, рекомендації з оновленням змістом, структурою, методичним забезпеченням навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Наразі багато дослідників і вчених звертаються до створення моделей підготовки майбутніх фахівців.

Завдання дослідження – узагальнити сучасний досвід побудови моделей для підготовки фахівців із педагогічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Термін «модель» походить від латинського «*modus*» (міра, зразок, норма) і в широкому розумінні означає «аналог» (відображення, схема, структура, знакова система), спеціально створену форму об'єкта, ідеалізацію, спрощення дійсності, умовний образ певного фрагмента природної чи соціальної дійсності, призначений для розширення знань про оригінал, відтворення деяких характеристик справжнього об'єкта, його властивостей та структури, що належить дослідити для покращення їхніх характеристик, перетворення й управління ними [4].

На думку Г. Кондрацької (2012 р.), модель (від фр. *Modele* – зразок) – це дослідження процесів і явищ за допомогою їхніх реальних (фізичних) або ідеальних моделей. Приватні показники, які входять до її складу, розглядаються як модельні характеристики [3].

К. Морозов поняття «модель» трактує дещо інакше: це об'єкт будь-якого походження, що здатен виступити в якості досліджуваного об'єкта, так що з'являється нова інформація про нього.

Поряд із поняттям «модель» широко використовують ще один термін – «моделювання». Низка вчених розглядає моделювання як метод, що забезпечує вибір оптимальних засобів розв'язання проблеми.

Зокрема, А. М. Новиков вважає моделювання однією зі стадій проектування. На думку В.С. Волкова, моделювання – це шлях відтворення певного виду діяльності штучним конструюванням середовища.

Як зазначають зарубіжні дослідники В. П. Михеєва, В. А. Штоффа та ін., модель відображає не всі якості реального об'єкта, а лише найбільш суттєві для дослідження. Іншими словами, модель можна вважати «карикатурою» реального об'єкта. При цьому між моделлю й об'єктом існує взаємна відповідність, що обумовлюється низкою правил. У моделі наявна певна структура (статична чи динамічна), що відповідає структурі об'єкта моделювання. Дуже близькими до цих поглядів є визначення моделі в Ю. П. Івашко (2012 р.): «Модель як певний умовний образ об'єкта дослідження будується для того, щоб відобразити характеристики об'єкта, суттєві для мети дослідження» [2].

У нашій розвідці проаналізовано використання моделей у галузі педагогіки. Терміни «модель», «моделювання» в педагогічній науці розглядають багато дослідників, серед яких – В. Афанасьєв, І. Новік, С. Архангельський, Н. Кузьміна та інші. Проблема моделей педагогічних процесів займалися Ю. В. Васьков, О. В. Винославська, Н. В. Тализін, Л. В. Серман та ін.

Н. Ржецький у своїх роботах звертає увагу на той факт, що в педагогіці поняття «модель» має свої особливості. Якщо в більшості дослідників це поняття пов'язано з процесом отримання нових знань, то цей учений розглядає його як певний стандарт для копіювання діяльності чи контролю за об'єктом (процесом), тобто модель виступає в ролі еталона, зразка.

У своїх дослідженнях А. М. Новиков (2006 р.) визначив умови, без яких модель – власне, уже не модель. Це, зокрема, стосується інгерентності, простоти та адекватності [4, с. 47]. Інгерентність – узгодженість моделі із соціокультурним середовищем, тобто в середовищі мають бути умови для функціонування моделі, а також передбачено ще й зміни цього середовища. Простота – характеристика, що передбачає широке використання моделі тими суб'єктами, які беруть участь у процесі реалізації моделі, при цьому модель є доступною та зрозумілою. Адекватність – це можливість за допомогою моделі досягти мети.

Значний внесок у розробку питання педагогічної моделі здійснила Л. Н. Трубіна, яка стверджує, що модель виконує функції ідеального або робочого образу для взаємодії учасників освітнього процесу; це зразок для порівняння, зіставлення, визначення правильності обраних форм, засобів і методів такої взаємодії, наочність змісту та інструмент для перевірки й оцінки теоретичних і практичних знань та вмінь. Моделювання розглянуто як послідовність таких етапів: попередній аналіз оригінала, побудова моделі й опрацювання її суті, перенесення отриманої інформації на досліджуваний предмет (оригінал), аналіз достовірності створеної моделі.

Є. В. Романов вважає, що педагогічна модель – це узагальнений, абстрактно-логічний образ конкретного феномену педагогічної системи, який відображає та репрезентує суттєві структурно-функціональні зв'язки об'єкта педагогічного дослідження, представлений у потрібній наочній формі й здатний дати нові знання про нього.

Низка науковців вивчає зарубіжний досвід створення моделей майбутньої професійної діяльності та моделей підготовки до неї. Ці дослідники доводять необхідність побудови моделей на понятті «ключової компетенції», тобто наборі характеристик, за допомогою яких людина може мобілізувати в процесі професійної діяльності здобуті знання й уміння [5]. Про це стверджує і Е. Ф. Зеєр, котрий під ключовими кваліфікаціями розуміє загальнопрофесійні знання, уміння, навички, а також особисті якості. Це положення взяла за основу Ю. П. Івашко під час створення моделі етнографічної підготовки майбутніх менеджерів туризму. Провідні дослідники пропонують у модель підготовки фахівця включати такі складові частини, як особистісні ознаки, загальноосвітні, спеціалізовані знання, власне знання предмета, професійна компетентність (організаційна, соціальна, комунікативна, анімаційна, пошуково-конструктивна, управлінська).

Не можна не погодитися з твердженнями багатьох учених про структуру підготовки майбутніх учителів як об'єднання трьох чи то блоків, чи то компонентів, чи то сфер. Важливо те, що йдеться про операційно-технологічний, мотиваційний та рефлексивний (самопідготовка) компоненти. На основі такого підходу побудовано більшість моделей підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Важливою для нашого дослідження видається робота О. Г. Томашук, яка визначає модель підготовки майбутніх фахівців як сукупність цільового, структурно-функціонального, змістового, процесуально-діяльнісного, результативного блоків. Під час реалізації моделі автор рекомендує дотримуватися підготовчого, технологічного, практично-експериментального, контрольного етапів; принципів науковості, систематичності й послідовності, свідомості та активності, індивідуалізації, доступності, зв'язку теорії з практикою; ураховувати такі функції педагога, як виховна, інтегративна, пізнавальна, оцінна; створити педагогічні умови застосування спеціального програмово-методичного забезпечення освітнього процесу,

використання методів і прийомів підготовки з урахуванням специфіки професійної діяльності, наближення навчально-виховного процесу до умов майбутньої професійної діяльності.

Досліджуючи модель підготовки вчителя молодших класів до викладання цього предмета в початковій школі Г. Д. Кондрацької та І. П. Ільчишина, звертаємо увагу на взаємозв'язок теоретичних знань і практичних умінь та навичок, на системний підхід, що поєднує знання про дитину й фізичне виховання. Модель цих науковців пропонує послідовність використання комунікативно-когнітивного, діяльнісного та систематичного підходів.

У роботі І. М. Ткачівської теоретично обґрунтовано й перевірено модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до туристсько-краєзнавчої роботи з учнями. Детальніше знайомство з науковою розвідкою вченого розкриває його краєзнавчу спрямованість.

Про формування компетенцій із туризму згадано в працях А. Коноха, дослідження якого пов'язані з підготовкою студентів у напрямі спортивно-оздоровчого туризму.

Аналізуючи сучасні підходи до складання моделей підготовки фахівців із фізичної культури, ми робимо висновок про необхідність упровадження компетентнісного підходу в практичну діяльність навчального закладу [6].

Як засвідчує зарубіжний досвід, на практиці широке застосування знайшли такі моделі впровадження компетентнісного підходу:

1) предметно-тематична – цілеспрямоване набуття учнями (студентами) ключових компетенцій під час вивчення певного предмета;

2) міжпредметна – формування ключових компетенцій як під час вивчення предметів певної освітньої галузі, так і опосередковано в процесі опанування всіх дисциплін навчального плану;

3) виховна – формування в учнів (студентів) ключових компетенцій переважно в позанавчальній роботі. Вона реалізується за допомогою різних форм виховних заходів;

4) системна – модель, за якої задіюється весь освітньо-виховний потенціал завдяки органічному поєднанню трьох вищезазначених моделей.

Як і більшість науковців, вважаємо доцільною розробку моделей із позиції зразка, еталона, на реалізацію якого спрямовуватиметься наша діяльність. Така модель відображає інтегроване соціальне замовлення суспільства й держави, наявність усіх компонентів процесу освіти людини (загальнонаукові принципи та підходи, мету, завдання навчання, структуру, зміст, діяльнісний компонент і результативну, оцінну складові частини. Сформовані знання, уміння та навички з туризму в майбутнього вчителя фізичної культури становитимуть його туристську компетентність. Під час складання моделі в це поняття вкладатимемо такий зміст: інтегрована характеристика особистості, що виступає як сукупність, взаємозалежність, взаємопроникнення мотиваційного, когнітивного й діяльнісного компонентів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Під моделлю більшість учених розуміє систему об'єктів або знаків, що відтворює деякі суттєві властивості системи-оригіналу. Моделі дають нам змогу відтворити зв'язки, якості, тенденції досліджуваних систем чи процесів. Надалі з'являється оцінка їхнього стану, робиться прогноз, приймаються виважені рішення.

Наше дослідження доводить, що в педагогічній науці не існує моделі, яка дає змогу покращити підготовку студента – майбутнього вчителя фізичної культури – в розділі «Туризм». У подальшому плануємо розробити та впровадити у практику модель формування туристської компетентності в студентів спеціальності «Фізичне виховання» для належного виконання професійних завдань.

Джерела та література

1. Довгань А. Проблеми та перспективи розвитку туризму та краєзнавчої освіти у загальноосвітніх навчальних закладах / А. Довгань // Туризм і краєзнавство : зб. наук. пр. [Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди»]. – Переяслав-Хмельницький : ФОП Лукашевич О. М., 2014. – С. 35.
2. Івашко Ю. П. Модель етнографічної підготовки майбутніх менеджерів туризму / Ю. П. Івашко // Туризм і краєзнавство : зб. наук. пр. [Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди»]. – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2012. – С. 74.
3. Кондрацька Г. Педагогічні умови формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту в умовах навчання у ВНЗ / Г. Кондрацька // Фізичне виховання, спорт і культура у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад. А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – № 4 (20). – С. 82.
4. Новиков А. М. Методология образования / А. М. Новиков. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Эгвейс, 2006. – 485 с.

5. Смирнов Д. Моделирование системы дополнительного профессионального туристско-краеведческого образования педагогов на основе кластерного подхода / Д. Смирнов // Туризм і краєзнавство : зб. наук. пр. [Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди»]. – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2012. – С.180.
6. Совтисік Д. Д. Шляхи реалізації компетентнісного підходу в освіті / Д. Д. Совтисік // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / фізична культура і спорт : зб. наук. пр. / за ред. Г. М. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 13. – С. 594.

Анотації

У статті розкрито зміст понять «модель» та «модельовання». Звернуто увагу на широке застосування в педагогічній науці методу модельовання. Це дає змогу наочно демонструвати майбутню професійну діяльність і проектувати ефективну підготовку до неї. Як зазначено, моделі підготовки майбутніх учителів фізичного виховання відображають наявність усіх компонентів процесу освіти (принципи навчання, мету, завдання, структуру, зміст, форми, методи, систему оцінки та контролю). Указано на відсутність у сучасних педагогічних дослідженнях моделі підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання до викладання варіативного модуля «Туризм». Запропоновано створити таку модель на основі компетентнісного підходу.

Ключові слова: модель, модельовання, підготовка вчителя, туристська компетентність.

Людмила Чалий. Современные подходы к составлению моделей подготовки специалистов физической культуры. В статье раскрывается содержание понятий «модель» и «моделирование». Обращается внимание на широкое использование в педагогической науке метода моделирования. Это дает возможность наглядно продемонстрировать будущую профессиональную деятельность и спроектировать эффективную подготовку к ней. Как указывается, модели подготовки будущих учителей физического воспитания отражают наличие всех компонентов процесса образования (принципы обучения, цель, задачи, структуру, содержание, формы, методы, систему оценок и контроля). Обращается внимание на отсутствие в современных педагогических исследованиях модели подготовки будущего учителя физического воспитания к преподаванию вариативного модуля «Туризм». Предлагается составить такую модель на основании компетентностного подхода.

Ключевые слова: модель, моделирование, подготовка учителя, туристическая компетентность.

Lyudmyla Chalii. Modern Approaches to Making the Models of Training the Physical Education Experts. In this article, the meaning of terms «model» and «modeling» is revealed. The author pays attention to the widespread using of the modeling method in pedagogics. This allows to visually demonstrate future professional activity and to plan the effective preparation for it. As it is noticed in the article, the model of training the future physical education teachers reflects the presence of all the components of the process of education (learning principles, aims and tasks, structure and content, forms and methods, assessment and control system. The author points to the fact that in modern pedagogical researches there is an absence of model of training the future physical education teachers to teach the variable module «Tourism». It is proposed to create a model based on competence approach.

Key words: model, modeling, teacher training, tourist competence.